THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער ژورנאל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST (Telephones: ADelaide 7424-7425)
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913.

30 טויזענט

(טעגליכע שטעטיגע)
פון יצחק

וואס איך הער און זעה אין ארץ ישראל

פון אונזער ספּעציעלען קאָרעספּאָנדענט י. ל. וואהלמאן (תל־אביב)

זייט דער צייט וואס לאָרד רעדינג האט בעזוכט ארץ ישראל, האט זיך אָנגעהויבען א קאָכעניש אינ'ם פּאָליטישען קעסעל פון דעם גאנצען נאָהענטען מזרח. צוזאמען מיט לאָרד רעדינגס בעזוך אין ארץ ישראל איז "גראדע" אויך אויסגעפאלען דער בעזוך פון דעם געוועזענעם עניפּטישען כעריוו עבאס תילמי, און דאס־גלייכען איז "גראדע" דאס אלס אויסגעפאלען דער וויזיט פון דעם ענגלישען גע־הילפס מיניסטער מר. ששון. בלויז די דאָזיגע וויזיטען האבען שוין ניט געלאָזט זיך אויסטייטשען אלס א געוועהנליכע צו־פעליגקייט, און פּלוצלינג איז היינטיגע וואָך נאָך אהערגעקומען דער עניפּטישער פּרעמיער איסמאעיל צידקי פּאשא. דאס האט שוין גאָר אויפגערודערט דעם עולם און די לופט איז פול געוואָרען מיט אלערליי פּאָליטישע שמועות און קאלאמבורען.

די תעבראיישע פּרעסע שווייגט אין גאנצען, מחמת דעם וואס פון די אידישע אָפיציעלע קוועלען פאַרויכערט מען זיי דאס זיי אליין וויסען פון גאָר נישט. צו דאס איז באמת ריכטיג צו אפשר גאָר בע־האלטען אין עפּעס פאר אונז — דאס אלץ איז ניט בעקאנט. יעדענפאלס איז די שטי־מונג איצטער זעהר א פיינליכע אין לאנד. דער גאנצער ישוב שפּירט זיך גלייך ווי א חברה קליינע קינדער פאר וועלכע די "גרויסע" בעהאלטען עפּעס א סוד. עפּעס הערט זיך וועגען א נייער ענטדעקונג מצד דעם אלץ־וויסענדען מאיר גראסמאן אין לאָנדאָן, און אָט איז ווידער דערויף ער־שיינען א ספּעציעלע הכחשה. הכלל מען שפּירט מען מען איז זיך משער אז עפּעס איז דאָ ניט גלאטיג, נאָר וואס עס איז אמתיג — ווייסט מען ניט.

עס איז זעהר מעגליך דאס נאָך איי־דער מיין ברויף וועט צו אייך אהינקומען, וועט שוין דער פּאָליטישער נעבעל האבען פאַרשוואונדען געוואָרען. און דאָך האלט איך פאר אינטערעסאנט איבערצוגעבען די אלע פּאָליטישע ווערסיעס וואס קורסירען ארום אין דער אראבישער פּרעסע פון ארץ ישראל גופא און פון די נאָהענטע לענדער.

די עניפּטישע צייטונג "אל דשיהאד" זאָגט דאס עס האנדעלט זיך וועגען איינ־שליסען דעם האלב אינזעל סיני אין דעם געביעט פון דעם ענגלישען מאנדאט אי־בער ארץ ישראל און טראנס־יאָרדאנען. דער האלב־אינזעל סיני איז רייך אין פאַרשידענע מינעראלען, און דעריבער וועט ער באהעפט ווערען צום מאנדאט געביעט, כדי אז די ציוניסטישע קאפּיטאַ־ליסטען זאָלען קענען ענטוויקלען און עקספּלאָאטירען אלע פאַרשלאָסענע אין אוצרות פון אונטער דער ערד...

די דאָזיגע צייטונג גיט אָן אלס באַ־שטעטיגונג פאר איהר השערה דעם פאקט וואס די פּאָלעסטינישע רעגיערונג האט לעצטענס ארויסגעשיקט א שטאב אינזשע־ניערן, וועלכע מעסטען אויס די שטחים ביי "ראפיא".

קומט צו נעהן דער "מוקאטאם" און לייקענט אָפּ קאטעגאָריש די דאָזיגע ידיעה. דאנעבען באשטעטיגט די צייטונג די קלאָ־גען, דאס עבאס תילמי זאָל געקרוינט ווערען אלס קעניג פון סיריען פאלעסטינא און טראנס־יאָרדאנען. דער דאָזיגער עבאס תילמי וועלכער איז דעטראָניזירט דורך עגלאנד, איז זייט יענער צייט געווען אין עגלאנד בעטראכטט אלס קעניגער, וועמען מען דאַרף נים לאָזען אפילו איבער די שווערד. פאריגען זומער האט זיך אָבער די לאגע געענדערט צו זיין גונסטען, און עס איז איהם פּלוצלינג ערלויבט געוואָרען צו קומען קיין לאָנדאָן. דאָרטען האט מען מיט איהם קאָנפערירט, און מען איז גע־קומען מיט איהם צו א הסכם. די סיבה דערפון זאָל זיין דער ענין פון דער "אי־דישער נאציאָנאלער היים" וועלכער עס שטעקט די ענגלענדער ווי א ביין אין האלדז, "ניט אראפּצושלינגען און נישט אויסצושפּייען". עבאס תילמי זאָל האבען גענעבען דעם אידישען צד אזעלכע פאר־שפּרעכונגען, פון וועלכע זיי זיינען גע־בליבען צופריעדען...

איך די צייטונג "אל אהראם" שרייבט דאס די פראגע פון עבאס תילמיס קרוי־נונג אלס קעניג פון סיריען פאלעסטינא און טראנסיאָרדאנען איז גאנץ אקטועל. דער דאָזיגער ענין זאָל אויך זיין געוואונ־שען פאר דער טעריטאָריע, וועמען מען זאָגט צו "אויסגלייכען די גרענעץ" אויפן חשבון פון סיריען. און אויך אין פאריז זאָל דער כעדייוו האבען א סך אָנהענגער. ובנוגע די אידען — זאָגט די צייטונג — וועט דער כעדייוו זיי מאכען אלע ווייטגעהענדע הנחות, מיט'ן בעדינג דאס זיי זאָלען זיין ניט קיין קאָלאָניזאטאָרען, נאָר "פאלעס־טינער"...

אינטערעסאנט איז דאס אין דער זעלבער צייטונג איז אָפּגעדרוקט א מיי־נונג פון איהר קאָרעספּאָנדענט אין אלעק־סאנדריען, אין יענער זאָגט נאָר דאס די אלע קלאנגען האבען ניט דעם מינדעסטען גרונד. ענגלאנד — זאָגט דער שרייבער — האט ניט קיין צוטרוי צו עבאס תילמי און באזונדער איז ניט צו גלויבען. דאס ענגלאנד וועט זיך ערלויבען אפּצוזאָגען פון דער באלפור דעקלאָראציע...

אין געוויסע קרייזען ווערט ווידער דער בעזוך פון דעם עניפּטישען פּרעמיער אין ירושלים אויסגעשיקט נאָך אלס א ריין־פּריוואטער ענין, און אין בעסטען פאל נאָר אלס א קניפּסעל פון דער ענג־טישער "וואפד" פּארטיי צו דער מוסול־מענישער אפּאזיציע אין פאלעסטינא. דער דאָזיגער ווערסיע וויל דאס ענגלאנד איצטער "בענאָבען" דעם מופטי...

* * *

פון די דעפעשען ווייסט איהר שוין וועגען דעם גרויסען סקאנדאל וואס איז פאָרגעקומען אויף דער ירושלימ'ער אוני־ווערזיטעט, ווען נאָרמאן בענטוויטש האט אָנגעהויבען זיין לעקציע איבער דעם "אינ־טערנאציאָנאלען פריעדען". די פרטים זיי־נען פאָלגענדע:

דר. מאגנוס האט נאנץ גוט געוואוסט דאס בענטוויטש וועט ווערען נעשטערט ביי זיין לעקציע. וואָרום ער האט טאקע פאָרגעבריוועט אויס'ן אונזערוועזיטעט הויף א לאסט־אויטאָמאָביל מיט ענגלישע פּאָלי־ציאָנטען. און אינווענינ אין זאל זענען געווען געהיים־אגענטען. דער דאָזיגער מר־טעל איז אָבער לגמרי געווען ניט בערעכ־טיגט. דר. מאגנוס וואָלט פיעל בעסער געווען גימאָן ווען ער וואָלט געהייסען ניט אריינלאָזען צו דער לעקציע קיינע פרעמ־דע צוהערער אויסער די סטודענטען. יענע אליין אָהן דער מיטהילף פון די זייטיגע מענשען וואָלטען זיכער ניט געווען זיך גע־וואגט צו ברענגען צו אזא סקאנדאל, און צו אזא מורא'דיגען חילול השם.

די סטודענטען ווייסען דאס נאָרמאן בענטוויטש האט פאר זיין מה־יפּיפּ'דיגער פּאָליטיק שוין גענוג אָפּגעקומען דערמיט, וואס דער אראבישער צד גאָר האט אויס־געווירקט זיין דעמיסיע, און זיי וואָלטען זיכער איצט ניט געווען געגען איהם אריינגעטרעטען.

דר. מאגנוס האט אָבער אלעמען אריינגעלאָזט, און זיכער פיער הונדערט טראנסאָנטאָנען האבען זיך אָנגעקליבען צום דאָ־זיגען אקט פון דער אידישער דערנידע־רונג, און באלד ווי מר. בענטוויטש האט נאָר אָנגעהויבען צו לעזען פון פאפּיר זיין פאָרקראַג, האט זיך באלד דערהערט א שטימע פון פּובליקום:

— נעה מיט דיין דרשה צום מופ־טי . . .

מר. בענטוויטש האט ניט געקוקט דערויף, און האט בעגונען פאָרטעזען זיין לעקציע "ווענען דער גרויסער חשיבות פון שלום אידעאל, וועלכער איז געוואָרען אזוי ווארים געפּרעדיגט דורך די אידישע נביאים", און פּלוצלינג האבען פון אלע זייטען זיך דערהערט שטימען: "גענוג שוין", "געה דערצעהל די העלדען פון חברון וועגען שלום".

עס האט זיך אָנגעהויבען א פייפּע־ריי, און באלד איז דאָ לופט פול געוואָרען מיט אן אונגענעגענעהמען גערוך פון א שטינק־באָמבע...

די פּאָליציי מיט די נעהיים אגענטען האבען גענומען רעאגירען. א פּאָליציי־אפיציער האט געהייסען אויסשווייפען דעם בעקאָנטען רעוויזיאָניסטישען טוער און מענשען וואָלטען זיכער ניט געווען זיך גע־וואגט צו ברענגען צו אזא סקאנדאל, און צו אזא מורא'דיגען חילול השם.

די סטודענטען ווייסען דאס נאָרמאן בענטוויטש האט פאר זיין מה־יפּיפּ'דיגער פּאָליטיק שוין געגוג אָפּגעקומען דערמיט, וואס דער אראבישער צד גאָר האט אויס־געווירקט זיין דעמיסיע, און זיי וואָלטען זיכער איצט ניט געווען געגען איהם אריינגעטרעטען.

דר. מאגנוס האט אָבער אלעמען אריינגעלאָזט, און זיכער פיער הונדערט טראנסאָנטאָנען האבען זיך אָנגעקליבען צום דאָ־זיגען אקט פון דער אידישער דערנידע־רונג, און באלד ווי מר. בענטוויטש האט נאָר אָנגעהויבען צו לעזען פון פאפּיר זיין פאָרקראַג, האט זיך באלד דערהערט א שטימע פון פּובליקום:

— נעה מיט דיין דרשה צום מופ־טי . . .

מר. בענטוויטש האט ניט געקוקט דערויף, און האט בעגונען פאָרטעזען זיין לעקציע "ווענען דער גרויסער חשיבות פון שלום אידעאל, וועלכער איז געוואָרען אזוי ווארים געפּרעדיגט דורך די אידישע נביאים", און פּלוצלינג האבען פון אלע זייטען זיך דערהערט שטימען: "גענוג שוין", "געה דערצעהל די העלדען פון חברון וועגען שלום".

עס האט זיך אָנגעהויבען א פייפּע־ריי, און באלד איז דאָ לופט פול געוואָרען מיט אן אונגענעגענעהמען גערוך פון א שטינק־באָמבע...

די פּאָליציי מיט די נעהיים אגענטען האבען גענומען רעאגירען. א פּאָליציי־אפיציער האט געהייסען אויסשווייפען דעם בעקאָנטען רעוויזיאָניסטישען טוער און שרייפּשטשעלער אבא אחי־מאיר. יענער האט זיך ניט געלאָזט, און מען האט איהם געשלעפּט אויף דער ערד מיט געוואלד.

פון א צווייטען וויניקעל האט מען ארויסגעשלעפּט נאָך א צובלוטיגטען בחור, און בענטוויטש האט ווידער פאָרטגעזעצט זיין רעפעראט וועגען דעם "שלום". די סטודענטען־גרופּעס "חולדה" און "אל על" האבען אלס פּראָטעסט אָנגעהויבען צו זינגען די "התקוה". דער ענגלישער אפּ־ציר מיט צוויי פּאָליציאנטען האט זיך גע־וואָרפען אויף זיי און האט זיי "צוטרוי־בען". איינינע סטודענטען בעטען דאן ביי דר. מאגנוס אז ער זאָל דערווייטערען די פּאָליציי, און זיי נעהמען אויף זיך אז עס וועט זיין רוהיג.

דר. מאגנוס לאָזט זיך איבערערעדען. די פּאָליציי פאראלאָזט דעם זאָל, און מר. בענטוויטש ווערט ווירקליך מעהר ניט גע־שטערט ביז ענדע.

ווי דר. מאגנוס האט שפּעטער אליין ערקלערהט פאר די פּרעסע פאָרשטעהער, געפינט זיך ניט צווישען די ארעסטירטע קיין איינער פון די סטודענטען. פאר דאס זענען אָבער די סטודענטען בעגאנגען אן "עבירה", דערמיט וואס זיי האבען ארויס־געלאָזט אן אויפרוף מיט'ן נאָמען: "פאר וואס זיינען די נאציאָנאלע סטודענטען געגען דער קאטערדע פאר'ן אינטערנאציאָ־נאלען פריעדען. " פאר'ן דאָזיגען "חטא" זיינען עלף סטודענטען אויסגעשלאָסען געוואָרען פון אוניווערזיטעט אויף א האלב יאהר און פיער — אויף א גאנץ יאהר.

עס איז פאַרשטענדליך דאס דער ישוב איז זעהר געקרענקט פון דעם גאנצען סקאנדאל. דער "דואר היום" האט אפּגע־דרוקט מיט גרויסע אותיות א פראגע: 'צו דאס איז די שלום־לעהרע פון דעם הר־הצופים?" אויך אין "דבר" איז אפּגע־דרוקט אן ארטיקעל: "ווער וועט באַ־שטראפען די באשטראָפער"? און אין אלע קרייזען פון ישוב האלטען מען, דאס ווען די פאָרזיכטיגע סטודענטען וואָלטען געווען אראבער — וואָלט דר. מאגנוס זיי שוין געווען מוחל זיין זייער זינד, און יע־דענפאלס געלט כסדר, דער ווייך־הערציגער בענטוויטש, ניט געווען דערלאָזט אז מען זאָל זיי באשטראפען...

* * *

ביאליק איז שוין צוריק געקומען קיין תל אביב! זיין ער איז געקומען מאכט זיך ניט צו ביי איהם די טיהר פון גוטע־פריינד, חברים און סתם פאָרעהרער. מען קאָן עס זיך גאָר ניט פאָרשטעלען וויפיעל ער איז דאָ בעליעבט ביי דער באפעלקע־רונג.

קיין אפּיציעלען פאָרטראג וועגען זיין רייזע האט נאָך ביאליק ניט געהאלטען, נאָר פון די פּריוואטע שמועסען מיט איהם האָב איך דעם איינדרוק דאס ער איז אייגפאַך צובראָכען צוליעב דער שווערער אידישער לאגע אין דער וועלט. דאס נאָ־צע אידענטע ווערט חרוב ומוחרב, און עס איז גאָר קיין אָפּהיף אין האָפנונג דאס דער מצב זאָל בעסער ווערען.

דאס זעלבע איז אויך צו זאָגען אויפ'ן געביעט פון דעם ייסטיגען אידישען לע־בען, בלויז גאָר וועגען איינצעלנע גוטע שפּאצירגענגען דערמאהנט דער גרויסער ד'כטער מיט בעגייסטערונג. איינע איז א יונגע מייידעל פון קאָוונע א שילערין פון דער העברעאישער גימנאזיע. אויף איהר דאָזע ביאליק דאס זי איז א גאָט געבענש־טער דיכטערישער טאלאנט. און נאָך מער ענטציקט איז ער פון דעם אכצעהניעהרי־גען בחור הער גילער פון פּינסק, וועלכער האט לויט זיין מיינונג גאָנוישע פעהיג־קייטען.

ביאליק האט מיך געבעטען אויפמערק־זאם צו מאכען אין דער אידישער פּרעסע וועגען דער קאטאסטראפאלער לאגע פון דעם אידענטום אין סאוויעט רוסלאנד. דאָרטען קומען פאר רדיפות — ערגערע ווי ביי טארקווימאדע, און היתכן, וואס אזעלכע זאכען זאָלען פאַרשווייגען ווערען? אלע אידישע רעדאקציעס — זאָגט ער — דאַרפען געגען דעם זעהר ענערגיש אויפ־טרעטען.

פון די צייטונגען

(במקום פעליעטאָן)
פון אברהמ'ל.

— 1 —

קיין "פעלקער־יושר" ניט דיקטירט היינט מעהר דער קאפּיטאל.

עס טיילט ניט קיין גערעכטיגקייט דער "פעלקער־טריבונאל".

אין פעלקער־ריבונגען די "ליגע" קען שפּיגען בלויז א קארט, נאָר אין סכסוכים האט זי ניט שוין מעהר דאס לעצטע וואָרט.

דער פעלקער יושר האט קיין דרך־ארץ מעהר פאר זיי, ווייל זיין דיקטאטאר קען נאָר זיין א "ניינצעהנטע ארמיי"!

— 2 —

א גדולה איז אויף הואוועו'ן, ע נחת־קלייבט אין קרעלט, וואס פון די "קניפּלאך" נעהמט ארויס דער עולם שוין דאס געלט....

און זיין קאמפּיין נעגעבען האט די ביזנעס שוין א יאָג: ביז צוואנציג מיליאָן צירקולירט אין לאנד היינט יעדען טאָג...

און באלד פארקויפען וועט מען באנדס — א נייער "סקיעם" אזא! — פון "פאלק" ארויסצוקריגען די באהאלטענע "מאטניא"...

דאס נייע צירקולירטע געלט, וואס ווערט אין "דרייוו" געספּענט, נונג צו אלע שווינערס. זיי זאָלען ניט זוכען צו פארקויפען זייערע זיהן פאר מערער געלט. זיי וועלען, סוף־כל־סוף דאָך דערלייגען צום געשעפט...

מאכט אויס פאר יעדען בירגער היינט צו גאנצע פּופּצעהן סענט...

דאָך ווערט קיין ארבייטסלאָזער ניט געהאָלפען מיט דעם סקיעם, קיין ארבייט וועט פון דעם קאמפּיין ניט געבען קיינער איהם...

ווייל ווען דער פּרעזידענט פאַרלאנגט צו קויפען אלץ וואס מעהר, פאַרשלאָסען בלייבט די טרעזשורי פאר נייעם געלט־פארקעהר.

זי וויל ניט אויסטיילען קיין "דאָלס", פאר בוי־ווערק — ניט קיין שמיר — אזא "פּאטריאָטיזם" וואָלט צו־טייער זיין פאר איהר...

קבצנים טארען ניט דאס געלט פאַרשטעקען אין געהיים! נאָר די רעגיערונג איז פאר דעם "ניטא גאָר אין דער היים"....

— 3 —

ווען איינער פון טשאָכאָטקע ליידט, איז צייהן־וועהטאג — א שפּאס! שוין בעסער זיין געשוואָלען, ווי צ וואויסזעהן טויט און בלאס...

דער מאסען־מאָרד פאראָק'ער האט רומעניען פיעל געקאָסט, פון אידישע פּראָטעסטען האט דערפיהלט זי אזש א פּראָסט.

א שחיטה איצט אויף שטאָטלאָזע ביים גרעניץ קומט דאָרט פאָר. די אימיגראנטקעס שלעפּט מען דאָרט צום שלאָגען ביי די האָר...

פאמיליעס נאנצע ווערען לויט בעגטוויטש ווערט ווירקליך מעהר ניט גע־שטערט ביז ענדע.

ווי דר. מאגנוס האט שפּעטער אליין ערקלערהט פאר די פּרעסע פאָרשטעהער, געפינט זיך ניט צווישען די ארעסטירטע קיין איינער פון די סטודענטען. פאר דאס זענען אָבער די סטודענטען בעגאנגען אן "עבירה", דערמיט וואס זיי האבען ארויס־געלאָזט אן אויפרוף מיט'ן נאָמען: "פאר וואס זיינען די נאציאָנאלע סטודענטען געגען דער קאטערדע פאר'ן אינטערנאציאָ־נאלען פריעדען. " פאר'ן דאָזיגען "חטא" זיינען עלף סטודענטען אויסגעשלאָסען געוואָרען פון אוניווערזיטעט אויף א האלב יאהר און פיער — אויף א גאנץ יאהר.

עס איז פאַרשטענדליך דאס דער ישוב איז זעהר געקרענקט פון דעם גאנצען סקאנדאל. דער "דואר היום" האט אפּגע־דרוקט מיט גרויסע אותיות א פראגע: 'צו דאס איז די שלום־לעהרע פון דעם הר־הצופים?" אויך אין "דבר" איז אפּגע־דרוקט אן ארטיקעל: "ווער וועט באַ־שטראפען די באשטראָפער"? און אין אלע קרייזען פון ישוב האלטען מען, דאס ווען די פאַרזיכטיגע סטודענטען וואָלטען געווען אראבער — וואָלט דר. מאגנוס זיי שוין געווען מוחל זיין זייער זינד, און יע־דענפאלס געלט כסדר, דער ווייך־הערציגער בענטוויטש, ניט געווען דערלאָזט אז מען זאָל זיי באשטראפען...

* * *

ביאליק איז שוין צוריק געקומען קיין תל אביב! זיין ער איז געקומען מאכט זיך ניט צו ביי איהם די טיהר פון גוטע־פריינד, חברים און סתם פאָרעהרער. מען קאָן עס זיך גאָר ניט פאָרשטעלען וויפיעל ער איז דאָ בעליעבט ביי דער באפעלקע־רונג.

קיין אפּיציעלען פאָרטראג וועגען זיין רייזע האט נאָך ביאליק ניט געהאלטען, נאָר פון די פּריוואטע שמועסען מיט איהם האָב איך דעם איינדרוק דאס ער איז אייגפאַך צובראָכען צוליעב דער שווערער אידישער לאגע אין דער וועלט. דאס נאָ־צע אידענטע ווערט חרוב ומוחרב, און עס איז גאָר קיין אָפּהיף אין האָפנונג דאס דער מצב זאָל בעסער ווערען.

דאס זעלבע איז אויך צו זאָגען אויפ'ן געביעט פון דעם ייסטיגען אידישען לע־בען, בלויז גאָר וועגען איינצעלנע גוטע שפּאצירגענגען דערמאהנט דער גרויסער ד'כטער מיט בעגייסטערונג. איינע איז א יונגע מייידעל פון קאָוונע א שילערין פון דער העברעאישער גימנאזיע. אויף איהר דאָזע ביאליק דאס זי איז א גאָט געבענש־טער דיכטערישער טאלאנט. און נאָך מער ענטציקט איז ער פון דעם אכצעהניעהרי־גען בחור הער גילער פון פּינסק, וועלכער האט לויט זיין מיינונג גאָנוישע פעהיג־קייטען.

ביאליק האט מיך געבעטען אויפמערק־זאם צו מאכען אין דער אידישער פּרעסע וועגען דער קאטאסטראפאלער לאגע פון דעם אידענטום אין סאוויעט רוסלאנד. דאָרטען קומען פאר רדיפות — ערגערע ווי ביי טארקווימאדע, און היתכן, וואס אזעלכע זאכען זאָלען פאַרשווייגען ווערען? אלע אידישע רעדאקציעס — זאָגט ער — דאַרפען געגען דעם זעהר ענערגיש אויפ־טרעטען.

זמישטע רעדע

עקס

דער פּאָליטישער סקאנדאל ווערט גרעסער

וואס ווייטער די סענאַט־קאָמיטע קריכט אריין אין דער באהארנוא סקאנדאל אונטערזוכונג, אלץ סקאנדאליעזער ווערט דער גאנצער ענין. די גאנצע זאך ווערט אינגאנץ מיאוס.

אז גרויסע פּאָליטישע פּארטייען אויף דעם קאָנטינענט באקומען באַ־דייטענדע סומען פון רייכע פּארטיי מיטגליעדער און פון פּרעמדע. דאס איז קיין סוד קיינמאָל ניט געווען. אז די, וועלכע גיבען געלט צו די פּארטייען, גיבען עס ניט אומזיסט. דאס האט מען אויך געוואוסט, אָבער אזוי איינפאַך האנדלען ווי דער פאל איז געווען מיט דער באהארנוא קאָרפּאָריישאן, דאס איז שוין אביסעל צופיעל. אפילו פאר ניט קיין נאאיווע מענשען.

ביי דער אונטערזוכונג לעצטע וואָך, איז אלס עדות אויפגעטראָטען ראָבערט א. סוויזי, דער געוועזענער פּרעזידענט פון דער באהארנוא קאָר־פּאָריישאן, וועלכע האט באקומען די קאָנצעסיע פון דער ליבעראלער רע־גיערונג. האט צווישען אנדערעס געזאָגט:

פאר די לעצטע פעדעראלע וואהלען האט ער זיך געגומען פאנאנדער־פּרעגען וועגען דעם, ווי אזוי מען איז זיך נוהג וועגען ביישטייערונגען צו פּאָליטישע פּארטייען. געפרעגט האט ער געוועהנליך ביי מענשען, וועלכע וויסען. האט מען אים געענטפערט, אז ער איז צו נאאיוו. אז גרויסע קאַפּ־פּאניעס גיבען צו ביידע פּארטייען, דאס הייסט, מאכען זיכער צו האבען א צד ווער עס זאָל ניט דערוועהלט ווערען. מער אָבער גיט מען צו דער פּארטיי וועלכע מען גלויבט, אז זי קען געווינען.

סוויזי האט דערצעהלט, אז זיין קאָרפּאָריישאן האט געגעבען צווישען זעקס און זיבען הונדערט טויזענט דאָלאר צו דער ליבעראלער פּארטיי, און אז א געוויסער קאָרטיע פון דער קאָנסערוואטיווער פּארטיי אין קוויבעק, האט פון אים פאָרלאנגט א ביישטייערונג פאר זיין פּארטיי. די פאָרלאנגטע סומע איז געווען 200 טויזענט דאָלאר. ער האט דאס געלט אָבער ניט גע־געבען, ווייל דאן האט ער שוין געהאט אזעלכע פּרעזענטען, אזוי אז גאָך געבען האט ער ניט געקענט.

אין אנדערע ווערטער הייסט עס, אז מען האט איינפאַך געהאנדעלט. סוויזי האט געגעבען חונדערטער טויזענטער צו די ליבעראלע סענאַטאָרען היידין, רייטמאנד און מעקדונאלד, און דערפאר האט ער דאָך עפּעס דער־וואַרטעט. אמת, ער זאָגט ניט וואס ער האט דערוואַרטעט, אָבער מען ווייסט דאָך, וואס א ביישטייערונג פון זיבען הונדערט טויזענט דאָלאר מיינט.

רעכטדענקענדיג מענשען ווייסען דאָך, אז אזעלכע קאמפּיין ביישטיי־ערונגען קומען צו די מענשען צוריק פון דער פאָלקס קאַסע, פון איין קוואל אָדער א צווייטען. אָדער דורך אוועקגעבען נאַטירליכע רייכטימער, וועל־כע באלאנגען צום פאָלק, ווי דער פאל איז געווען מיט באהארנוא. אָדער אויף אן אנדער אופן, דורך פּאָטראָנאזש. מיליאָנערען גיבען ניט אומזיסט קיין הונדערטער טויזענטער צו קאמפּיינס.

אויף איין זאך קען מען מיט סאטיספאקציע קוקען, אז די דאָזיגע אונטערזוכונג וועט ברייגען צו דעם, אז דאס זאָל מער ניט ווידערהאלט ווערען אין פּאָליטישען לעבען פון קאנאדע. דער אופן און דער האנדעל איז געווען אזא חוצפה'דיגער און איז אזוי האמאָטנע דורכגעפירט געוואָרען, אז מען דאַרף זיין איינפאַך בלינד, אָדער האלטען דאס פאָלק פאר אזוי אומווי־סענד אין פינסטער צו דעגקען, אז מען קען עס ניט זעהן. און איינפאַך רעזולטירען געגען דעם.

וואס איך הער און זעה אין ארץ ישראל

וואס שטעקט אין די קלאגנען וועגען עבאס תילמי? — פרטים פון'ם סקאנדאל אין ירושלים'ער אוניווערזיטעט. — ביאליק צוריק געקומען קיין תל־אביב, און אנדערע נייעס

ווייטער מעגליך דאס נאָך איי־דער מיין ברויף וועט צו אייך אהינקומען, וועט שוין דער פּאָליטישער נעבעל האבען פאַרשוואונדען געוואָרען. און דאָך האלט איך פאר אינטערעסאנט איבערצוגעבען די אלע פּאָליטישע ווערסיעס וואס קורסירען ארום אין דער אראבישער פּרעסע פון ארץ ישראל גופא און פון די נאָהענטע לענדער.

די עניפּטישע צייטונג "אל דשיהאד" זאָגט דאס עס האנדעלט זיך וועגען איינ־שליסען דעם האלב אינזעל סיני אין דעם געביעט פון דעם ענגלישען מאנדאט אי־בער ארץ ישראל און טראנס־יאָרדאנען. דער האלב־אינזעל סיני איז רייך אין פאַרשידענע מינעראלען, און דעריבער וועט ער באהעפט ווערען צום מאנדאט געביעט, כדי אז די ציוניסטישע קאפּיטאַ־ליסטען זאָלען קענען ענטוויקלען און עקספּלאָאטירען אלע פאַרשלאָסענע אין אוצרות פון אונטער דער ערד...

די דאָזיגע צייטונג גיט אָן אלס באַ־שטעטיגונג פאר איהר השערה דעם פאקט וואס די פּאָלעסטינישע רעגיערונג האט לעצטענס ארויסגעשיקט א שטאב אינזשע־ניערן, וועלכע מעסטען אויס די שטחים ביי "ראפיא".

קומט צו נעהן דער "מוקאטאם" און לייקענט אָפּ קאטעגאָריש די דאָזיגע ידיעה. דאנעבען באשטעטיגט די צייטונג די קלאָ־גען, דאס עבאס תילמי זאָל געקרוינט ווערען אלס קעניג פון סיריען פאלעסטינא און טראנס־יאָרדאנען. דער דאָזיגער עבאס תילמי וועלכער איז דעטראָניזירט דורך

עגלאנד, איז זייט יענער צייט געווען אין עגלאנד בעטראכטט אלס קעניגער, וועמען מען דאַרף נים לאָזען אפילו איבער די שווערד. פאריגען זומער האט זיך אָבער די לאגע געענדערט צו זיין גונסטען, און עס איז איהם פּלוצלינג ערלויבט געוואָרען צו קומען קיין לאָנדאָן. דאָרטען האט מען מיט איהם קאָנפערירט, און מען איז גע־קומען מיט איהם צו א הסכם. די סיבה דערפון זאָל זיין דער ענין פון דער "אי־דישער נאציאָנאלער היים" וועלכער עס שטעקט די עגלענדער ווי א ביין אין האלדז, "ניט אראפּצושלינגען און נישט אויסצושפּייען". עבאס תילמי זאָל האבען גענעבען דעם אידישען צד אזעלכע פאר־שפּרעכונגען, פון וועלכע זיי זיינען גע־בליבען צופריעדען...

איך די צייטונג "אל אהראם" שרייבט דאס די פראגע פון עבאס תילמיס קרוי־נונג אלס קעניג פון סיריען פאלעסטינא און טראנסיאָרדאנען איז גאנץ אקטועל. דער דאָזיגער ענין זאָל אויך זיין געוואונ־שען פאר דער טעריטאָריע, וועמען מען זאָגט צו "אויסגלייכען די גרענעץ" אויפן חשבון פון סיריען. און אויך אין פאריז זאָל דער כעדייוו האבען א סך אָנהענגער. ובנוגע די אידען — זאָגט די צייטונג — וועט דער כעדייוו זיי מאכען אלע ווייטגעהענדע הנחות, מיט'ן בעדינג דאס זיי זאָלען זיין ניט קיין קאָלאָניזאטאָרען, נאָר "פאלעס־טינער"...

אינטערעסאנט איז דאס אין דער זעלבער צייטונג איז אָפּגעדרוקט א מיי־נונג פון איהר קאָרעספּאָנדענט אין אלעק־סאנדריען, און יענער זאָגט נאָר דאס די אלע קלאנגען האבען ניט דעם מינדעסטען גרונד. ענגלאנד — זאָגט דער שרייבער — האט ניט קיין צוטרוי צו עבאס תילמי און באזונדער איז ניט צו גלויבען דאס ענגלאנד וועט זיך ערלויבען אפּצוזאָגען פון דער באלפור דעקלאָראציע...

אין געוויסע קרייזען ווערט ווידער דער בעזוך פון דעם עניפּטישען פּרעמיער אין ירושלים אויסגעשיקט נאָך אלס א ריין־פּריוואטער ענין, און אין בעסטען פאל נאָר אלס א קניפּסעל פון דער ענג־טישער "וואפד" פּארטיי צו דער מוסול־מענישער אפּאזיציע אין פאלעסטינא. לויט דער דאָזיגער ווערסיע וויל דאס ענגלאנד איצטער "בענאָבען" דעם מופטי...

* * *

פון די דעפעשען ווייסט איהר שוין וועגען דעם גרויסען סקאנדאל וואס איז פאָרגעקומען אויף דער ירושלימ'ער אוני־ווערזיטעט, וועמען נאָרמאן בענטוויטש האט אָנגעהויבען זיין לעקציע איבער דעם "אינ־טערנאציאָנאלען פריעדען". די פרטים זיי־נען פאָלגענדע:

דר. מאגנוס האט נאנץ גוט געוואוסט דאס בענטוויטש וועט ווערען נעשטערט ביי זיין לעקציע. וואָרום ער האט טאקע פאָרגעבריוועט אויס'ן אונזערוועזיטעט הויף א לאסט־אויטאָמאָביל מיט ענגלישע פּאָלי־ציאָנטען. און אינווענינ אין זאל זענען געווען געהיים־אגענטען. דער דאָזיגער מר־טעל איז אָבער לגמרי געווען ניט בערעכ־טיגט. דר. מאגנוס וואָלט פיעל בעסער געווען גימאָן ווען ער וואָלט געהייסען ניט אריינלאָזען צו דער לעקציע קיינע פרעמ־דע צוהערער אויסער די סטודענטען. יענע אליין אָהן דער מיטהילף פון די זייטיגע מענשען וואָלטען זיכער ניט געווען זיך גע־וואגט צו ברענגען צו אזא סקאנדאל, און צו אזא מורא'דיגען חילול השם.

די סטודענטען ווייסען דאס נאָרמאן בענטוויטש האט פאר זיין מה־יפּיפּ'דיגער פּאָליטיק שוין געגוג אָפּגעקומען דערמיט, וואס דער אראבישער צד גאָר האט אויס־געווירקט זיין דעמיסיע, און זיי וואָלטען זיכער איצט ניט געווען געגען איהם אריינגעטרעטען.

דר. מאגנוס האט אָבער אלעמען אריינגעלאָזט, און זיכער פיער הונדערט טראנסאָנטאָנען האבען זיך אָנגעקליבען צום דאָ־זיגען אקט פון דער אידישער דערנידע־רונג, און באלד ווי מר. בענטוויטש האט נאָר אָנגעהויבען צו לעזען פון פאפּיר זיין פאָרקראַג, האט זיך באלד דערהערט א שטימע פון פּובליקום:

— נעה מיט דיין דרשה צום מופ־טי . . .

מר. בענטוויטש האט ניט געקוקט דערויף, און האט בעגונען פאָרטעזען זיין לעקציע "ווענען דער גרויסער חשיבות פון שלום אידעאל, וועלכער איז געוואָרען אזוי ווארים געפּרעדיגט דורך די אידישע נביאים", און פּלוצלינג האבען פון אלע זייטען זיך דערהערט שטימען: "גענוג שוין", "געה דערצעהל די העלדען פון חברון וועגען שלום".

עס האט זיך אָנגעהויבען א פייפּע־ריי, און באלד איז דאָ לופט פול געוואָרען מיט אן אונגענעגענעהמען גערוך פון א שטינק־באָמבע...

די פּאָליציי מיט די נעהיים אגענטען האבען גענומען רעאגירען. א פּאָליציי־אפיציער האט געהייסען אויסשווייפען דעם בעקאָנטען רעוויזיאָניסטישען טוער און שרייפּשטשעלער אבא אחי־מאיר. יענער האט זיך ניט געלאָזט, און מען האט איהם געשלעפּט אויף דער ערד מיט געוואלד.

פון א צווייטען וויניקעל האט מען ארויסגעשלעפּט נאָך א צובלוטיגטען בחור, און בענטוויטש האט ווידער פאָרטגעזעצט זיין רעפעראט וועגען דעם "שלום